

HÁRI PÉTER

INTERNETES KOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK HASZNÁLATA A MAGYARORSZÁGI CIVIL KÖZÖSSÉGEKBEN

A közösségi kapcsolatok és a demokrácia összefüggéseinek kutatásában fontos kérdésként merül fel a modern infokommunikációs eszközöknek a civil közösségek belső és külső kommunikációjában játszott szerepe.

Az információs társadalom legújabb kori vívmányai forradalmasították a kommunikációt, a kapcsolattartásnak olyan radikálisan új formáit hozták létre, melyek ahogy az élet minden területén, úgy természetesen a civil közösségek életében is éreztetik hatásukat.

Hogy csak néhány példát említsünk, a szervezetek, közösségek egyszerű web-oldalakon, vagy a legutóbbi időben ún. web 2.0-s közösségi site-okon keresztül is megjelennek a kívüllág felé, levelezőlistákon, RSS-csatornákon, rendszeres vagy alkalmi hírlevelek küldésével kommunikálnak tagjaikkal, egyre gyakoribbak a (szinte) csak online közösségi szerveződések.

Kutatásunk jelenlegi fázisában civil szervezetek, privát közösségek tagjaival készült mélyinterjúk elemzése révén szándékozunk következtetéseket levonni, ami önmagában természetesen elégtelen egy ilyen téma alapos feltérképezéséhez. Célunk ezért a tanulmánnyal csupán bizonyos trendek feltérképezése elsősorban a szakirodalmak alapján, valamint később kvantitatív és más kiegészítő módszerek felhasználásával ellenőrizhető hipotézisek felállítása interjúalanyaink válaszai alapján.

Civil társadalom és kommunikáció

A XX. század második felétől a társadalomkutatók egyre nagyobb érdeklődéssel fordultak a kommunikáció fogalma és jelensége felé, melyet többen az ún. posztindusztriális társadalom meghatározó jellemzőjének tartottak. A kommunikáció jelentőségét hangsúlyozó átfogó társadalomelméletek (pl. Habermas, Luhmann, Castells) megjelenését követő fejlemények jelentős mértékben igazolták ezen elméleti orientációk érvényességét. A kommunikáció technológiai vonatkozásainak robbanásszerű fejlődése oda vezetett, hogy az új évezred társadalmi életét egyre erőteljesebben meghatározzák a kommunikációs eszközök és az információk birtoklása, megfelelő használata. Az információ birtoklása és a jó kommunikáció elsődleges

jelentőségét mi sem igazolja jobban, mint a marketing tudományának megjelenése és a gazdaságtudományok körében történő rohamos térnyerése. Alapelve, hogy lényegében nem az számít, ki vagy, mit, milyet, mennyiért gyártasz – hanem hogy mindezt miként tudod kommunikálni.

A kommunikáció formái és időbeli fejlődése

A kommunikációnak két lényegileg különböző formáját különböztethetjük meg: személyes és mediatisált kommunikációt. Személyes kommunikációról beszélünk, ha a résztvevők közvetlenül érintkeznek, térben és időben ugyanott helyezkednek el. Ez a forma párbeszéd jellegű, kétirányú kommunikációt, információcserét feltételez. A mediatisált kommunikáció esetében közlő és befogadó térben és/vagy időben máshol található, ezért kettőjük között az információáramlás csak valamilyen médiumon keresztül jöhet létre. (Béres–Horányi, 2001, 259–260.)

Ha történeti perspektívába helyezzük a fentieket, kijelenthetjük, hogy az emberi civilizáció előrehaladtával csökkent a személyes és növekedett a mediatisált kommunikáció jelentősége. Az évezredek haladtával lassan terjedt el a levélírás, az először kézzel írt, majd nyomtatott könyvek, az újságok. Forradalmi változásokat a 19-20. század hozott – a modernitás technikai újdonságai, a távíró, a rádió, a telefon majd a televízió robbanásszerűen alakították át a társadalmi kommunikáció szerkezetét, létrehozva a tömegkommunikáció sajátos jellemzőkkel, óriási társadalmi tudatformáló erővel bíró struktúráját.

A média fő jellemzője a tematizált közlés, az egyoldalúvá váló, az interperszonalitást, a reflexiót háttérbe szorító kommunikációs forma. Egészen a XX. század végéig úgy tűnt, hogy ez a média (elsősorban a televízió) határozza meg egyre inkább a közgondolkodást, ezen keresztül a társadalmi cselekvést és a társadalom egész felépítményét.

Ebben a folyamatban hozott váratlan fordulatot az 1990-es évek elején jelent és azóta exponenciális sebességgel terjedő internet, mely a hálózatba kötött számítógépek, majd hamarosan a nagyobb hálózatba kötött kisebb hálózatok rendszerét jelenti, így egész felépítését tekintve gyökeresen más struktúrákat követ, mint a hagyományos, műsorszórásra épülő tömegmédia. Az új struktúrák jellemzőit legkomplexebben Castells fejtette ki munkáiban, többek között az internetre építve fel a hálózati társadalom fogalmát, melynek fő jellemzője a hierarchikusan szerveződő struktúrák felváltása horizontális, Háló-jellegű rendszerekkel. (Castells, 2001)

Az interneten keresztül zajló kommunikáció ugyanis a merev struktúrákba szerveződő tömegmédia kommunikációjához képest sokkal demokratikusabb, reflexívebb, kölcsönösebb. Az internetes kommunikációs struktúrákba történő belépéshez ugyanis elegendő egy személyi számítógép és egy hálózati kapcsolat, melyek ára egyre szélesebb rétegek számára elérhető, szemben a rádióval, tele-

vízióval, melyekhez hatalmas stúdiókra, szórási jogokra és így hatalmas anyagi tőkére van szükség.

Nem szabad azonban abba a hibába esnünk, hogy átvesszük azt a messianisztikus szemléletet, mely az internet demokratizáló szerepéhez fűződött annak megjelenése idején. Bár a hálózati struktúrák elméletben biztosíthatják az információáramlás demokratizálódását, amint azt lentebb látni fogjuk, korántsem minden internetes kommunikációs forma tekinthető két- (vagy több-) oldalúnak, a világhálón való megjelenés is mediatisált, és vannak kimondottan a hagyományos médiára emlékeztető, közlő jellegű formái. Ráadásul mint azt szintén látni fogjuk alább, az internetes megjelenéshez egyre inkább csak elméletileg elegendő a minimális anyagi háttér megléte, közlendőnk célba juttatásához egyre nagyobb és nagyobb kulturális és anyagi tőke szükséges.

Az internet és a civil társadalom

A nemzetközi civil társadalom egészen korán – már az állami és nagyobb gazdasági struktúrák előtt – felismerte az internetben rejlő lehetőséget, hiszen filozófiájuk, szerveződési elvük sokkal közelebb áll egymáshoz. A centralizált és hierarchikus hatalmi struktúrák ellensúlyaként létre jött civil szféra természetszerűleg könnyebben adaptálódott a hálózati elven működő, nem-hierarchikus struktúrájú új kommunikációs eszközökhöz.

A nagy globális civil szervezeteket azonban viszonylag gyorsan követték a piaci cégek és az állami intézmények is, folyamatosan véve át az új típusú kommunikáció technikáit (Anheier – Glasius – Kaldor, 2004).

A civil társadalom kezdeti előnye az internet-korszak kommunikációs struktúrájában hamar elenyészett, ami részben a régi struktúrák fent említett adaptív potenciáljának, részben pedig az új kommunikációs csatornák nagyon gyors kommercializálódásának köszönhető. Ma ugyanis az internet csak elvben egyformán mindenkié. A rohamos technológiai fejlődés, a hétről-hétre, napról-napra megjelenő újítások követésének igénye nagyon gyorsan megkövetelte a professzionalizációt, a hálózati kommunikáció különböző területeire szűk, jelentős szellemi tőkével rendelkező csoportok szakosodtak. Míg hőskorában az internet a „csináld magad” mozgalom terepe volt, és sokan még ma is hajlamosak így kezelni, valójában a hálózati kommunikáció második generációjukat élő struktúráiba már csak igen nagy szakértelemmel, professzionális háttérrel lehet érdemben bekapcsolódni.

Mi következik ebből a civil társadalomra nézve? Elsősorban az, hogy az érdemi megjelenés a modern kommunikációs struktúrában egyre inkább a nagyobb kulturális és anyagi tőke megmozgatására képes közösségek privilégiumává válik. Törésvonalak ala-

kuhhatnak ki a civil szférán belül, elválasztva a hálózati kommunikációhoz eredményesen adaptálódó és az arra kevésbé vagy egyáltalán nem képes szervezetek, csoportok között.

Mielőtt ennél konkrétabb hipotéziseinket megfogalmazhatnánk, áttérünk azoknak a konkrét kommunikációs technológiáknak az áttekintésére, melyek jelenleg a hálózati alapú digitális információáramlás legelterjedtebb eszközei, majd meghatározzuk azt az értelmezési keretet, amelyben érdemes a további kutatásokat folytatnunk.

Az internetes információcsere főbb technológiái

Amikor modern kommunikációs eszközökről beszélünk, változatlanul a digitális, számítógép- és internet-alapú kapcsolattartási formákra gondolunk, hiszen a telefonhasználat már jó ideje szervesen beépült a mindennapokba, míg az e-mail, fórumozás, RSS-ezés, hírlevezés stb. csak a közvetlen közelmúlt jelenségei, nem általánosan elterjedtek a társadalomban, a használatukban mutatkozó különbségek más különbségek alapjai lehetnek.

Tekintsük át először is, milyen internet-alapú kommunikációs formák jöhetnek szóba (akár formális, akár informális) közösségek mindennapi kapcsolattartási gyakorlatában!

- 1) A leghagyományosabbnak, egyben legszélesebb körben elterjedtnek az elektronikus levél (e-mail) tekinthető. Ennek formái:
 - *Egyszerű e-mail*
 - *Kör-email*
 - *Levelezőlista*
 - *Elektronikus hírlevél*
- 2) Ahogy az e-mail – általában – a két fél közti kommunikáció eszköze, a modern tömegműediumok XXI. századi megfelelője is megjelent a weboldalak elterjedésével. Típusai:
 - Klasszikus statikus weboldalak
 - „Fél-dinamikus” oldalak
 - Interaktív (közösségi, web 2.0) site-ok
- 3) Messenger (direkt üzenetküldő) szoftverek (MSN, Skype stb.), melyek lényege, hogy az elektronikus levelezésnél „élőbb” kommunikációt hozzanak létre felek között.
- 4) Tartalomkövető technológiák

Elemzési háló

Tekintsük át, hogy a fentebb röviden ismertetett technológiák milyen szerepet tölthetnek be a civil szervezetek és informális közösségek életében, mint a kommunikáció csatornái.

Ennek vizsgálatához érdemes felállítani egy elemzési hálót, melyben a kapcsolatokat (kommunikációs formákat) különböző szempontok alapján csoportosítjuk. Mi a következő 3-dimenziós elemzési hálót alkottuk meg:

- a kapcsolat *fázisa*, vagyis kapcsolatteremtésről vagy kapcsolattartásról;
- a kapcsolat *iránya*, vagyis csoporton belüli (tagok közötti) vagy csoportok közötti kommunikációról;
- a kommunikáció *jellege*, vagyis közlésről vagy információcseréről van szó.

A kapcsolat fázisa

A *kapcsolatok fenntartásában* lényegében bármelyik, fent említett eszköz jól használható, azok a közösség jellegétől, a tagok igényeitől, informatikai ismereteitől függően megválaszthatók.

Ugyanakkor a *kapcsolatteremtés* a civil szervezetek és csoportok nagyon fontos eszköze fennmaradásukhoz, bővülésükhöz és céljaik nagyközönség felé történő kommunikálásához egyaránt. Az ismertetett eszközök közül kapcsolatteremtésre leginkább a honlap használható – egy jól felépített, sok de áttekinthetően strukturált tartalmi elemet felvonultató, rendszeresen frissített és nem utolsósorban ügyesen hirdetett, „befuttatott” honlap korábban elképzelhetetlenül sok emberhez juttathat el gyorsan és egyszerűen egy civil szerveződést. Emellett kapcsolatteremtő eszköz lehet még az elektronikus hírlevél is – egy megfelelő helyről megszerzett, vagy nagy munkával összegyűjtött adatbázisban szereplőknek kiküldött hírlevél sokszor hatékonyabban jut el a kívánt célközönséghez, mint egy honlap, melyre nem biztos, hogy az téved oda, akire számítunk.

A kapcsolat iránya

A civil szervezetek, közösségek számára egyidejűleg két irányú kapcsolattartás is fontos. Egyik oldalról létezik a befelé történő kapcsolattartás, vagyis a *belső kommunikáció*, mely alapvető a közösség működéséhez, a mindennapi vagy esetleges ügyek kezeléséhez, egyáltalán: a csoport létezéséhez. Ugyanakkor a szervezet vagy informális közösség általában szükségesnek ítélheti a külvilággal (más civil szervezésekkel, hivatalos szervekkel, magánemberekkel) történő kapcsolatteremtést és kapcsolattartást, a *külső kommunikációt*. Az említett eszközök mindegyike használható mindkét irányú kommunikációra.

A kommunikáció jellege

A kommunikáció jellege szerint megkülönböztethetünk két alapvető formát: a *közlést* és az *információcsere*t. A civil csoportosulásokban mindkét típusú kommunikációnak lehet szerepe – míg a közlés tényeket, döntéseket, fontos információkat juttat el a csoport tagjaihoz (vagy éppen a kívülághoz), addig az információcsere egy többoldalú kommunikáció, vélemények, álláspontok ütköztetésének, ötletek, javaslatok közlésének és megvitatásának terepe.

A közlés legfontosabb internetes eszközei lehetnek a hagyományos weboldal, a körlevél, a hírlevél és az RSS, az információcsere eszközei pedig az e-mail, a levelezőlista, a messenger programok és a modern web 2.0-s site-ok.

Fontos itt megjegyeznünk, hogy a csoporton belül uralkodónak számító kommunikációs forma jelentősen összefügg a csoporton belül jellemző döntéshozatali mechanizmussal. Az egyoldalú, közlő eszközök dominanciája inkább *hierarchikus* csoportstruktúrának kedvez, míg az információcsere eszközeinek kiterjedt használata a *demokratikus* jellegű döntéshozatali mechanizmust segíti elő.

Az interjúk tanulságai

A fenti elemzési háló mentén tettünk kísérletet arra, hogy a hazai civil mozgalom viszonyait feltérképezzük az internetes kommunikációs eszközökhöz való viszony, azok használatának elterjedtsége alapján. Természetesen a kutatás első fázisában, néhány mélyinterjú erre a kérdéskörre vonatkozó blokkja alapján nem lehetséges átfogó képet adnunk, minden kérdésre kimerítő válaszokat adnunk. Célunk ezért itt elsősorban az, hogy interjúalanyaink válaszainak segítségével bizonyos hipotéziseket fogalmazhassunk meg, melyeket a kutatás későbbi fázisában módunkban áll majd kvantitatív módszerekkel kiterjedtebben is vizsgálni.

Munkánk során civil szervezetek, közösségek aktív tagjaival összesen 13 olyan interjút készítettünk, melyekben valamilyen mértékig megjelent az informatikai eszközökkel való ellátottság, a modern kommunikációs technológiákhoz való viszony.

E-mail

Válaszaink alapján azt a tapasztalatot szűrtük le, hogy az e-mail, mint a modern kapcsolattartás legalapvetőbb eszköze már általánosságban bekerült a civilek kommunikációs repertoárjába. A legtöbben a szervezet, közösség kapcsolattartási szokásainak kapcsán megemlítették az elektronikus levelet.

Ugyanakkor volt interjúalanyaink között olyan, aki jól rávilágított az ezzel kapcsolatos problémákra is:

„Erre pont most volt panasz, hogy az információáramlás az nem nagyon jó. Most ez úgy néz ki, hogy az (...) 50 tagból ötnek nincs internet-hozzáférése. Illetve hozzáférése bárhol van már, e-mail címe nincs, amire elküldjem. Kértem, hogy egy kicsit modernizálják magukat, vagy ha annyira nem tudják, akkor (...) egy-két ember vállalja fel, hogy azoknak mindig szól, mert ez nekem probléma volt, hogy jajj, ki maradt ki, és akkor azt el ne felejtsem értesíteni.” (P. A., zenei közösség tagja)

Hiába tekinthető ma már elég általánosnak az elektronikus postacímmel való ellátottság, vannak olyanok, akik valamilyen okból kimaradnak – nem tudnak, nem akarnak otthonra számítógépet szerezni, és nem fontos számukra ez a kérdés annyira, hogy másutt (munkahelyen, barátoknál, nyilvános internetezőben stb.) nézzék meg leveleiket (vagy egyszerűen nem is tartanak fenn e-mail címet). Ez komoly problémákat okozhat hosszú távon sok közösség működésében – hiszen ki tudja, fenti példánk elbeszélője meddig tudja felvállalni a többszöri kommunikációs köröket, kézben tartani a nem modernizálódó tagok tájékoztatását? Ha ez elmarad, a tagok könnyen marginalizálódhatnak, ami mind számukra, mind a csoport számára veszteséget jelent.

Weboldalak

Interjúink tanulságai alapján az e-mail használata az egyetlen olyan modern internetes kommunikációs technika, mely általánosnak tekinthető, a többi eszköz a vizsgált csoportok közül legfeljebb néhány esetben jelent meg.

Többen is említették a honlapot, mint fontos eszközt. A weblappal rendelkezés már egy jó évtizede fontos igényként merül fel, ám még ma sem általános, ráadásul nagy különbség van a honlapok színvonala, kivitelezésük mikéntje között.

Az egyik legjelentősebb hazai környezetvédő szervezet tagja mondta, hogy még nekik is komoly problémát okoz a nívós site fenntartása.

„Az első honlapunk gyakorlatilag szívtességi alapon készült, és bár most már profi, interaktív, regisztrációt kezelő, dinamikusan frissíthető oldallal rendelkezünk (...) ennek fejlesztése sokszor még ma is ismerősök, barátok ingyen vagy szívtességi munkája. Az alap rendszert ki tudtuk fizetni egy pályázati pénzből, de ezen a téren fontos a folyamatos bővítés, újabb és újabb igények beépítése, amire nem mindig van keret.” (V. T., környezetvédő szervezet tagja)

Érthető a probléma, ha azt nézzük, mennyibe is kerül ma az interneten való megjelenés. Míg egy egyszerű, pár lapos bemutatkozó oldal akár 50-60 ezer forintért elkészíthető, egy országos szervezet sokoldalú céljait kielégítő modern site elkészítésének piaci ára akár milliós nagyságrendű is lehet. Ennek alternatívájaként megjelentek ugyan a szabad szoftverek kategóriájába tartozó, ingyenesen beszerezhető tartalomkezelő rendszerek, ám ezek beüzemelése, igényre szabása, folyamatos karbantartása folyamatos szakértői munkát igényel, márpedig még jelentős országos szervezeteknek sem mindig van pénze egy profi programozó folyamatos megfizetésére.

Még kilátástalanabb ebből a szempontból a kis szervezetek, közösségek helyzete. Szinte mindenkinek van már olyan ismerőse (akár a csoport tagja), aki rendelkezik bizonyos webes ismeretekkel, és képes összeállítani egy bemutatkozó oldalt, de ez legtöbbször csak egy hagyományos, statikus oldalt jelent.

„...emellett most lesz egy gyönyörű szép honlapunk, amin abszolút minden rajta lesz (...) szerintem nem olyan sok pénzért (...) harmincezer forintért csinálja az ütös kollega. Űgy szeretnénk, hogy akkor ő lesz az, akit ebben az irányban továbbképzünk, ne én csináljak mindent egyedül. [Ezt tudná csinálni] valami jelképes összegért... plusz egy próba díjáért.” (P. A., zenei közösség tagja)

Jól szemlélteti ez az idézet az általános helyzetet – anélkül, hogy akárcsak egy pillanatra is kételkednénk az ütös kolléga lelkesedésében, ügyességében, egy modern, naprakész site összeállítása és folyamatos működtetése sajnos szakembert kíván, a naponta megjelenő új technológiák ismeretét. Nem is szólva az egyre inkább fontossá váló optimalizációról, melynek létéről a legtöbb amatőr honlapkészítő még csak nem is hallott. Az így készült oldalak ugyan betöltik a tájékoztatással járó alapvető funkciókat, de az információcsere követelményeinek általában nem tudnak megfelelni.

Nem feltétlenül probléma ez, hiszen amennyiben egy csoport weboldalának elsődleges funkciója a tagok tájékoztatása (pl. a próbák időpontjáról), a hagyományos statikus oldalak tökéletesen megfelelnek erre a célra. Azok a közösségek azonban, melyek szeretnének kifelé is kommunikálni, a tagok és az érdeklődők között egy folyamatos online diskurzust bonyolítani, új, potenciális tagokat interneten keresztül elérni, ez a megoldás nem működik (hacsak nem a Webfejlesztők Érdekvédelmi Szervezetéről van szó...).

Levelezőlisták, hírlevelek

A levelezőlisták, hírlevelek lehetnének a belső (és a külső) kommunikáció hatékony formái, ráadásul viszonylag kis szakértelemmel és – ami talán még fontosabb – ingyen, vagy szinte ingyen működtethetők. Mégsem terjedtek el általánosan.

„...gyakorlatilag állandó e-mail kapcsolatban vagyok az elnökségi tagokkal, nem mindenki, de a tagok is elég sűrűn keresnek különböző dolgokkal...”

Jó példája ez a kijelentés a hatékony belső internetes kommunikáció hiányának. Ha valaki napi e-mail kapcsolatot tart fenn sok taggal, az információáramlás felemás, hierarchikus, és meglehetősen sok munkát kíván a szervezőtől.

Egy levelezőlista, melyben a tagok kölcsönösen megkapják a többiek által a listára küldött e-maileket, lényegesen hatékonyabb módja az információ áramoltatásának. Mégis, kérdeztjeink nagy része nem is említett ilyen jellegű kommunikációt, mindössze egyetlen helyi közösség aktivistája számolt be ennek használatáról.

Szavaiból kiderül, hogy egyrészt helyi csoportjukon belül, másrészt egy nagyobb országos civil hálón belül folytatnak levelezőlistás kommunikációt.

„Aztán ugye van a zöld szervezeteknek is több [országos] listája, azokon (...) többen is rajta vannak [közülünk].” (V. T., környezetvédő szervezet tagja)

A levelezőlista tehát működik helyben, szervezeten belül és országos szinten, több szervezet tagsága körében egyaránt. Szavaiból az is kiderül, hogy itt a kommunikációnak egy meglehetősen demokratikus formájával találkozunk: a levelezőlista-tagság nem függ össze a szervezeti tagsággal, aki feljelentkezik ezekre a listákra, megkapja az információkat, hozzászólhat bármikor maga is.

Interjúalanyunk arról is beszámolt, hogy tagjaikat és szimpatizánsaikat rendszeresen tájékoztatják hírlevélben is programjaikról, eseményeikről. A hírlevél végeredményben egy egyoldali levelezőlista – az elküldött levél mindenkihez eljut, aki a szervezet adatbázisában benne van, de csupán közlésről, tájékoztatásról van szó, itt nem kezdeményeződik kommunikáció, bár a küldő felé lehet reagálni, ha valaki szeretne.

Természetesen a levelezőlistás módszer még nem garantálja önmagában a demokratikus jellegű, sokoldali kommunikáción, eszmecseréken, vitákon alapuló közösségi működést. Hiszen nem elegendő egy ilyen lista léte, a tagoknak *használniuk is kell* azt, enélkül kimaradnak a csoport életéből. Ahogy alanyunk némileg rezignáltan meg is jegyezte:

„...most is valamilyen szinten egy válságban vagyunk benne, mert a levlistánk tagjainak a nagy része nem ír már hónapok óta, [így] egy-egy emberen múlnak a dolgok” (V. T., környezetvédő szervezet tagja)

Messenger szoftverek

A messenger programok (MSN, Skype) a mindennapi életben, a privát kommunikációban egyre elterjedtebbek, mind írott szöveges, mind „hangos” verzióban (már a webkamerás korszak is beköszöntött, bár még nem általánosan használt eszköz).

Ugyanakkor interjúalanyaink nem említették, mint kommunikációs eszközt, amiből arra következtethetünk, hogy használatuk egyelőre inkább a privát szférára korlátozódik. Holott hasznosságuk megkérdőjelezhetetlen, ha például a beépített „konferenciabeszélgetés” funkcióra gondolunk, mellyel egy, az élő találkozásra leginkább hasonlító, sokszereplős diskurzus bonyolítható le.

Mindössze egyetlen kérdezt, egy fiatalok hagyományörző egyesületének vezetője számolt be arról, hogy MSN-en is kommunikálnak tagjaikkal.

„Hát ez egy változó dolog, mert az internet szabadságával elég sokan próbálkoznak jelentkezni nálam, például MSN-en, mert ha nem tudunk találkozni... vannak olyan tagjaink is akik Szeged aljáról járnak be, és főleg iskolaidőben vannak. (...) Nyáron MSN-en tudunk beszélgetni velük, de amúgy e-mail formájában is sokan szoktak írni, vagy egyszerűen lejönnek, vagy felhívnak.” (Á. M., hagyományörző egyesület tagja)

Tehát a messenger-használat itt elsősorban az iskolásokra (vagyis az új technológiákra leginkább fogékony fiatalokra) korlátozódik.

Azt kell tehát mondanunk, hogy a direkt üzenetes programokat valószínűleg azok használják, akik iskolában, számítógépes munkahelyen sokat ülnek számítógép előtt, és ez a kommunikációs technika már beépült a mindennapi életükbe. Előnyeit jóval nehezebben használják ki a számítógép előtt keveset tartózkodó, azt inkább alkalomszerűen használó, zömmel idősebb korosztályok, így értelemszerűen az általuk alkotott közösségek is.

Hipotézisek a további kutatáshoz

Elméleti ismereteink és az interjúk tapasztalatai alapján a következő szempontrendszert javasoljuk a hazai civil szféra és a modern internetes kommunikációs technológiák viszonyának kvantitatív módszerekkel történő kutatásához:

- 1) **Eszközellátottság.** A mintába bekerült civil közösségek mennyiben rendelkeznek a hálózati kommunikáció materiális alapjaival, van-e saját számítógépük, internet-kapcsolatuk szervezeti szinten és / vagy tagjaik szintjén, milyen ezek minősége?

- 2) **Személyi kapacitás.** Milyen a közösség vezetőinek, tagjainak általános informatikai tudása, rendelkezik-e a közösség modern internetes kommunikációra szakosodott alkalmazottal és / vagy mozgósítható szakértő önkéntessel?
- 3) **Szükségletek.** Milyen mértékben van szüksége a közösségnek a modern internetes technológiák használatára?
- 4) **Anyagi háttér.** Mekkora anyagi forrásokat képes és hajlandó a közösség a szükséges modern internetes kommunikációs technológiák adaptálására fordítani?
- 5) **Kommunikációs szokások.** Milyen mértékben használja a közösség a külső illetve belső kommunikációjában az egyes technológiákat?
- 6) **Állapot-értékelés.** Mennyire elégedett a közösség a fennálló helyzettel, mennyiben szeretnének fejleszteni, meg tudják-e ez irányú terveiket valósítani, ha nem, mik ennek az akadályai?

Eddigi ismereteink alapján a kvantitatív kutatásokhoz előzetesen a következő hipotéziseket tudjuk megfogalmazni:

- 1) A hazai civil közösségek többsége véleményünk szerint *megfelelő eszköz-ellátottsággal rendelkezik* az internet-alapú kommunikációs struktúrákba történő belépéshez, hiszen viszonylag kis anyagi tőke szükséges ehhez és számos alternatív lehetőség is kínálkozik még a legrosszabb helyzetben lévő közösségek számára is.
- 2) A civil közösségek többsége ugyanakkor *megmarad az információs társadalom periferiáján*, csak a legalapvetőbb technológiákat használja, sem megfelelő tudás, sem megfelelő anyagi háttér nem áll rendelkezésükre ezen technológiákban rejlő lehetőségek optimális kihasználásához.
- 3) A hazai *civil társadalomban is létezik egy erőteljes egyenlőtlenség* – míg a nagyobb rendszeres bevételek felett diszponáló, magasabb iskolázottságú tagsággal rendelkező, döntően nagyvárosi bázisú közösségek meg tudják ragadni a digitális korszak kommunikációs lehetőségeit, a közösségek nagyobb része kimarad. Ez a jelenség véleményünk szerint azt eredményezi, hogy a hazai civil szféra e téren (is) leképezi a magyar társadalom egészére nézve jellemző állapotokat, a társadalom szétszakadását.

Felhasznált irodalom

- Anheier–Glasius–Kaldor (szerk.) (2004): *Globális civil társadalom*. Typotex, Budapest.
- Bell, D. (1976): *The Coming of Post-Industrial Society*. New York: Basic Books.
- Béres – Horányi (szerk.) (2001): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, Budapest.
- Bódi G. (2004): *Versenyhelyzetben. A civil szervezetek forrásszerzési lehetőségei az Európai Unióban*. Századvég, Budapest.
- Castells, M. (2001). *The internet Galaxy, Reflections on the internet, Business and Society*. Oxford University Press, Oxford.
- Füzesi P. (2005): *Adalékok az információs társadalom és a civil szféra magyarországi viszonyához*. In: Információs társadalom 5. 2005/I-IV. 63-81.
- Habermas, J. (1985): *A kommunikatív cselekvés elmélete*. ELTE, Budapest.
- Juhász – Pintér (2005): *Az információs társadalomért tevékenykedő civil szervezetek társadalmi beágyazódása és megítélése a fejlesztésekben érdekelt csoportok szemszögéből*. In: Információs társadalom 5. 2005/I-IV. 50-71.
- Kondorosi F. (2007): *Civil társadalom Magyarországon*. PKA, Budapest.
- Levine, P. (2005): *Az internet és a civil társadalom*. In: Információs társadalom 5. 2005/I-IV. 41-60.
- Leydesdorf, L. (2007): *A kommunikáció szociológiai elmélete*. Typotex, Budapest.
- Lytard, J.-F. (1984): *The Postmodern Condition*. Manchester: Manchester University Press.
- Staubmann, H. (2000): *A szociális rendszerek mint önreferenciális rendszerek – Niklas Luhmann*. In: Szociológiaelmélet. Osiris, Budapest. 227–246.
- Vedres – Bruszt – Stark (2005): *A technológiák szervezése és a szervezés technológiai: az on-line civil szerveződés főbb műfaji formái Kelet-Európában*. In: Információs társadalom 5. 2005/I-IV. 23-40.